

Szabó T. Attila: Kéziratos énekeskönyveink és verses kézirataink a XVI—XIX. században. Zilah, 1934. 8-r. 223.

Erdélyi Pál 1899-ben állította össze a magyar énekeskönyvek jegyzékét a XVI. és XVII. századból; azóta a kéziratok és nyomtatott anyag a kutatások nyomán gazdagabb képet mutat, mindenképen szükséges volt tehát a ma ismert énekgyűjteményekről pontos jegyzéket tenni közzé. Szabó T. Attila, aki az Erdélyi Múzeumegylet verses kéziratainak regisztrálásával szerzett nagy érdemeket, most új kötetében e teljesebb jegyzék összeállítására vállalkozott.

Erdélyitől eltér abban, hogy a nyomtatott énekgyűjteményekre nem vet figyelmet. Sajnáljuk ezt, mert amíg Szabó Károly első kötetének új kiadása el nem készül, ennek a speciális szempontú felsorolásnak sokszor látjuk a hiányát.

A kéziratok anyagot két részre bontja: egyházi és világi gyűjteményekre. A tájékoztatás kedvéért teszi ezt, bár maga is tudja, hogy sok számbavett gyűjtemény mind a két csoportba beleillik. A kutatónak tehát mind a két felsorolást végig kell néznie, ha vegyes gyűjteményt keres a kötet összeállításában.

Anyagának legmegbízhatóbb része az erdélyi kéziratok új számbavétele. Másutt maga is utalásokra volt rászorítva, amelyeket nem ellenőrizhetett vagy hamari munkát kellett végeznie, ami bő alkalmat adott az általa is bevallott „futó átvizsgálás” hiányaira.

A jegyzék nemcsak hogy nem teszi feleslegessé, de egyenesen sürgős feladatnak igazolja a közkönyvtárak ilyenfajta tartalmú kéziratainak a könyvtári tisztviselők által való mielőbbi pontos regisztrálását. Ennek bizonyosságul csak azoknak a kéziratoknak pótló felsorolását közlöm, amelyeket az epigon lírikusokról írt tanulmányom készülése közben kellett a Nemzeti Múzeum könyvtárában átnézni. A Fol. Hung. csoportjából itt hiányzik: 31 (Mátyási), 127, 128 (Miscellanea), 135 (Jankovich-gyűjt.), 152 (Kovachich-gyűjt.), 295 (Alkalmi versek), 357 (Alkalmiak), 569 (Vegyes), 688 (Költ. a XIX. sz. első feléből), 726 (Cseh László), 759 és 809 (Kis K.), 893 (Csokonai), 926 (Gyöngyösi J.), 1058 (Magyar versek), 1133 és 1195 (Diétai versek), 1330 (Csipkebokor); Quart. Hung.: 152 (Carmina Hung.), 154 (Coll. poet.), 180 (Elegy. versek), 201 (Kreskay), 204 (Lázár), 205 (Madarász), 206 és 207 (Mátyási), 210 (Nagy János), 211 és 228 (Perecsenyi N.), 227 (Rövid magyar versek), 230 (Berei Farkas), 239—40 (Különf. versek), 554 (Vegyes költ.), 735 (Munkácsy J.), 807 (Töltényi), 842 (Hoblik), 856 (Szenvey), 958 és 969 (Amadé), 1058 (Coll. poet.), 1089 (Misc. poet.), 1258 (Költ. régiségek), 1380 (Bücsúztatók); Oct. Hung.: 37 (Aranka), 46 (Endrődy), 47, 48, 357 (Faludy), 49 (Énekes gyűjt.), 56, 340, 590, 595 (Kovács J.), 58 (Mátyási), 74 (Jankovich), 144 (Balogh László), 152 (Sombori), 238 (Vegyes), 308 (Magyar népdalok 1809-ből), 383—84 (Berei Farkas), 387 (XVIII. sz. töredékek), 395, 565 (Költ. gyűjt. a XIX. sz. elejéről), 579 (Magyar versek a XVIII. sz.-ból), 432 (Révai), 452 (Ujvári), 518 (Danyadi), 574 (Költ.

misc.), 685 (Régi magyar népdalok); Duod. Hung.: 32 (Sombori). — Szabó összeállítása tehát a Nemzeti Múzeum anyagából csak kis részt vesz fel; mivel sehol sem magyarazza meg még az itt felsorolt elhagyásoknak okát sem (— pedig az én pótlásom csak egy alkalmi tanulmány anyagára terjed ki —), féltő, hogy a többi közkönyvtár anyagát sem volt módjában pontosan jegyzékbevenni. Az Akadémia kéziratok anyagából is volt a kezében vers-gyűjtemény, amely itt nincs megemlítve; régi száma: M. irod. Oct. 56.; pedig abból nem sok kézirat fordult meg a kezemen.

Az is kétségtelen, hogy rejtőző kéziratok is bőven vannak. A kegyearendiek budapesti könyvtárában az 1719-es Kájoni-kiadás mellett van például Nemes György katolikus egyházi énekgyűjteménye; végén az évszámjelzés: 1822.

Néhol az irodalmi hivatkozás újszerű; bizonyára azért nem találok a Tullok-gyűjteményt, amelyről az EPhK. 1901. évf. szólt. Az Erd. Múz. 1906 évf.-ban említett Baresay-versekre, az ugyanott 1910-ben közölt Cserei-versekre sincs utalás. Az irodalmi hivatkozás nem törekszik teljességre; különben nem maradt volna el a Gyöngyösi Toldalek mellől Könignek a szécsényi zárda történetéről írt könyvére, a Bűnbánati zsoltárok mellől Kömives Nyéki Vörös életrajzára való figyelmeztetés. Sokszor a csak megtekintett, de át nem tanulmányozott kézirat kormeghatározása kelt ellenmondást (például a Turóczy Cantionale). Máskor a különböző hivatkozások nincsenek összeegyeztetve.

A kötet végén közölt dalkezetek értéktelenek, mert a csak véletlenül megemlített, nem pedig teljes felsorolássá épülő dalkezeteket közli.

Es hiányai ellenére csak a legnagyobb elismeréssel szólhatok Szabó Attila munkájáról. Nem a hiányok alapján kell megítélni, hanem azt a nagy gazdagodást kell figyelembe venni, amit dalgyűjteményeink összeállításában jelent. Azzal a nyugodt pontossággal, amellyel az erdélyi kéziratokat leltározta mindent át nem kutathatott, de így is rengeteg kéziratra hívja fel a figyelmet, s ezzel megjelöli a további munkaterületet. Kétségtelen, hogy e további munkára senki sem hivatott annyira, mint éppen ő. S mi azt szeretnők, ha az egyes könyvtárak anyagának átvizsgálása mentől előbb módot adna egy teljesebb jegyzék kibocsátására. Addig ez az összeállítás — a benne előkerülő gazdag anyaggal — minden irodalomtörténeti kutatónak nélkülözhetetlen. S ami nélkülözhetetlen, azért hálával és elismeréssel tartozunk.

Alszeqhy Zsolt.

„Régi és új egyházi énekek“. Összegyűjtötte *Tranovszky György*, magyarra fordította: *Vietorisz József*. Budapest, 1935. 944 l. Magyar Luther-Társaság kiadása.

A „Tranoscicus“ néven ismert hatalmas énekgyűjtemény szinte fogalom a tótnyelvű evangélikus gyülekezetekben. Háromszáz esztendővel ezelőtt Tranovszky György német, lengyel, tót és cseh szerzők énekeit a mai gyűjtemény egyharmad terjedelmében adta ki. Ez a gyűjtemény az idők folyamán kibővült 1157 énekre és 150 lapnyi terjedelmű imádságra. Ezeknek az énekeknek a lefordítására vállalkozott a jeles tehetségű Vietorisz József. Az imádságokat dr. Geduly Henrik püspök fordította le, de így is nagy munkát végzett Vietorisz. 1157 éneket lefordítani, melyekből nem is egy a 30—40 vers-

szakot is meghaladja, nagy teljesítmény. Ezúttal azonban nem a fizikai munka dicsérete a fontos, hanem a művészé, aki költői lendülettel, az eredetihez való ragaszkodással szálaltatta meg a tranosciusi énekeket. Mert a fordítás legnagyobb próbája itt nem a formában van, hanem abban a lelkeségben, amit neki a jó formákon keresztül vissza kell adnia. A tranosciusi énekeknek külön lelkük van. Olyan biblikus lélek sugárzik az énekekből, amely az e részben eléggé gazdag egyházi költészetben is feltűnő. Vietorisz művészi fordító itt nyeri a legnagyobb elismerést, mert ezt a bibliai lelket nem színtelenítette el, nem racionálta és nem sekélyesítette el kegyes szólamokkal.

Danhauser László.

Timár Kálmán: Árpádházi Boldog Margit legendája. (*A breviáriumi legendák.* Pannonia, 6. sz. Kalocsa, 1934. 48. l. — *A breviáriumi Margit-legendák.* A legendák szövege. Pannónia, 7. sz. Kalocsa, 1934. 34 (2) l.)

A szerző, középkori irodalmunk ismertnevű kutatója, áldozatos buzgalommal adja ki „Pannonia“ c. sorozatának immár 6. és 7. számát. A két füzet szorosan összefügg s mind szövegkiadásai, mint értelmezései miatt alapvető lesz kódexirodalmunk filológiai vizsgálatakor. Az egyik a kérdés irodalomtörténeti megvilágítása (szövegkritika és összehasonlítás), ezt gazdag repertóriumra teszi nélkülözhetetlenné. A másikat különösen értékessé teszik a szövegkiadások, így például a Gömör-kódexből közölt latin szöveg, amit *Volf György* kihagyott a Nyelvemléktárból!

S amikor ez utóbbi füzetben a szerző beszámol nagy szorgalomról tanuszkodó munkásságának tíz esztendejéről, örömmel emeljük ki, hogy Timár Kálmán Társaságunk régi érdemes tagja.

Clauser Mihály.

Vetéssy Géza: Antik eposzi hagyományok Vörösmarty Mihály kisebb eposzaiban, különös tekintettel Vergilius Aeneisére. Dolgozatok a debreceni Tisza István Tudományegyetem görög-latin filológiai szemináriumából. II. füzet. Debrecen, 1935. 48. l.

Vetéssy Géza tanulmánya a Vörösmarty-irodalom újabb termései között egyike a legsikerültebbeknek. Azzá teszik egyrészt minden tekintetben megnyugtató módszere, mely egyesíti magában az analízis és szintézis egymást kiegészítő és teljessé tevő munkáját, másrészt probléma-látó eredetisége, filológiai gondossága s főleg az a rendszerező készsége, mellyel kis adatok lelki ismeretes munkájával megoldott eredményeit Vörösmarty epikai költészetének egész értékrendjébe tudja beilleszteni, s így arról való tudásunkat biztosabbá és pontosabbá teszi. Tulajdonképpen az egész dolgozat nem más, mint Gyulai Pál egy értékítéletének rendkívül gondos elemzésen alapuló revideálása. Amit Gyulai Pál Vörösmartynak a görög és római klasszikus eposzírókhöz viszonyuló kapcsolatáról mond, az csak formai hatásokra szorítkozik. Vetéssy ezzel ellentétben, főleg Vörösmarty kisebb eposzainak az ókori, nevezetesen Homeros és Vergilius epikai költeményeihez való összehasonlításából, arra az eredményre jut, hogy e hatások a versformai elemen kívül a szerkezetben, stílusban, tartalmi rokonulásokban is erősen, sőt állandóan megnyilatkoznak. A szerző részletekben rendkívül gondosan elmerülő filológiával építi fel ezt a megállapítását s a szövegek párhuzamos igazolásával vet alapot ítéletének.

A szövegátadás tényén kívül igyekeznek a lelki okok azonosságára is ráutalni, amelyek belső magyarázatát adják annak, miért követte Vörösmarty Vergilius epikai módszerét. Amit itt Vetéssy mond, az igen finoman hat, s az adatok és szerkezeti részek rideg mechanizmusát magasabb összefüggések távlatába állítja bele, s eleveníti meg.

Az természetes, hogy az antik nyomok feltárása nem fejt meg az epikus Vörösmarty egész jelentőségét. Gyulai értékelésének éppen az volt a célja és érdeme, hogy arra mutatott rá, hogy válik el az antik klasszicizmustól s hogy változik át a romantika módjára Vörösmarty elbeszélő művészete, általában egész ars poeticája. Ennek az átváltásnak értékét most még jobban látjuk magunk előtt, amikor Vetéssy tanulmánya megvilágította, mily mélyen nyúlnak el Vörösmarty lelkében az antik világ irodalmi és műformai hagyományai.

Brisits Frigyes.

Schneider Miklós: A Vörösmarty-család multja. Székesfehérvár, 1934. 86. l.

Schneider Miklós alapos tanulmánya Vörösmarty életének arra a területére hoz megvilágító adatokat, amelyről úgyszólván alig van ismeretünk: a Vörösmarty-család származásrendjére. Gyulai Pál e kérdést egyáltalában nem érinti. A Vörösmarty-irodalom érdeklődése sem törekedett ennek az életrajzi szempontból éppen olyan fontos, mint kényes problémának teljes megoldására. Legutóbb Dormuth Árpád foglalkozott *A Vörösmarty-család multja Fejér megyében és Székesfehérváron a XVIII. és XIX. században* című értekezésében (Székesfehérvár, 1934) a költő családfája nemzedéksorának felkutatásával. Közlése nyomán vita alakult ki közte és Schneider Miklós között s tulajdonképen ennek köszönhető, hogy Schneider Miklós közzébochtotta e tanulmányát, melyben állásfoglalását igazoló okiratait s a lefolyt vita adatait perrendszerűen hozza nyilvánosságra.

Az irodalomtörténet csak hálás lehet, hogy Vörösmarty genealógiája ilyen avatott és tudós vita középpontjába került. Az esetleges félreértéseknek és tévedéseknek enemű harcok során szintén fontos jelentőségük lehet és van, hiszen közvetve így is hozzájárulnak a vitatott kérdésanyag teljesebb és megnyugtatóbb tisztázásához, újabb, megszilárdított erejű adatok felhajtásának kényszerűségéhez. S ha minden ponton nem derül is ki a probléma óhajtott világossága, már az maga is nagy tény, hogy a kérdés — különösen pedig ilyen elfelejtett kérdés! — a tudományos nyugtalanság körébe került, s úton van a megoldás felé. A tudós kutatás nemes munkájának kijáró ilyen tisztelet-érzéssel tekintünk a vita lefolyására és Schneider Miklós igen értékes munkájának most nyújtott eredményeire.

Schneider Miklós szigorú módszerességgel foglalkozik a kérdéssel. Tanulmánya elején adja a fejérmegyei Vörösmartyakhoz tartozó költő leszármazásának rendjét, a nemességszerző Vörösmarty Jánostól kezdve. Számunkra ez a fontos. Amit még szerzőnk ezenkívül a Vörösmarty-család származásfájáról mond, az tulajdonképen annak a tisztázása, hogy hogyan kerülhettek be más Vörösmartyak — hat ágról van szó! — részint nem törvényes úton, részint pedig azon a feltett jogcímen, hogy az 1749 ben Tolna megyében kihirdetett nemességszerző Vörösmarty Jánostól származtatják magukat, a költő Vörösmarty őseinek családjába. A családfának ez a része egyébként is bonyolult

és még sok kívánatos adat híján megoldásra vár. Schneider azonban már itt is több részletet tisztázott, s helyesbített Dormuthal szemben. A vita lényegének magva most már az, hogy Dormuth a költő családját a levélben szereplő Andrásnak — János fiának — nem György, hanem Gergely nevű fiától származtatja, Schneider pedig Györgytől. E részben Schneider álláspontja, melyet írásbeli adatokkal támogat, teljesen meggyőző Dormuthnak minden ponton meg nem nyugtató felfogásával szemben. A kérdés végleges eldöntése akkor lesz teljes, ha előkerülnek a Vörösmarty-család minden írásai. A Schneider közölte okiratok azonban arra engednek következtetni, hogy nem valószínű, hogy a családfa rendjén változtatást kelljen eszközölnünk.

Schneider Miklós munkája, a benne foglalt adatok nélkülözhetetlen forrásul szolgálhat Vörösmarty életének feldolgozásához. Kár, hogy tanulmánya csak a szorosan vett családfa elszigetelt kérdésével foglalkozik, s nem terjeszkedik ki — úgy, mint Dormuth Árpád szintén értékes értekezése — bővebben a Vörösmarty-család helyi kapcsolatainak szélesebb vonatkozásaira. Munkája azonban így is rendkívül értékes és fontos jelentőségű állomása a mindinkább fejlődő és mélyülő Vörösmarty-irodalomnak. *ss.*

Bada Gyula: Úti levelek a magyar irodalomban Mikestől Petőfiig. Budapest, 1935. 45 l.

A szerző nem szorítkozik a levélformában írt útirajzok áttekintésére, hanem kiterjeszkedik itt-ott a rendes formájúakra is, továbbá némi szellem-történeti képet akar nyújtani a külföldnek és Magyarországnak fokozatos felfedezéséről. Így nagy anyagot zsúfol rövid dolgozatába, s kissé vázlatossá válik. Mikés, Sándor István, Kisfaludy Sándor, Kazinczy és Petőfi úti leveleit jelentőségükhöz képest bővebben tárgyalja, a többiről pedig általános áttekintést és jellemzést ad, s csak egyeseket emel ki néhány ismertető sorban. Noha nem volt célja, mint maga mondja, az összes levelek bemutatása, megemlíthette volna Frankenburg Adolfnak és Petrichevich Horváth Lázárnak efféle munkáit, s ha már említi br. Lakos János könyvét (*Vándor szünórái*), írhatott volna valamit erről az érdekes munkáról. Ebben az esetben is érezzük, úgy, mint dolgozata sok más helyén, hogy szerző túlságosan kevészavú. Ha már ilyen gonddal felkutatta az útirajzokat, írhatott volna valamit mindegyikről. Így is derék és úttörő munka, s kívánatos, hogy idővel nagyobb tanulmányá bővüljön. A szerző akkor az én munkámat is elolvashatja (Novella- és regényirodalmunk a szabadságharcig. I—II. 1925—26), melyben több adatot fog találni tárgyára vonatkozólag. *Szinnyei Ferenc.*

Juhász Gergely: Klopstock magyar utókorá. (Minerva-Könyvtár, 48. köt.) Budapest, 1935. 127 l.

Az alapos elmélyüléssel készült tanulmány írója érdekesen mutatja ki a magyarországi Klopstock-kultusz mozzanatait. Mint minden külföldi, így főleg a német, irodalmi befolyás akkor Bécsen keresztül jutott el hozzánk. Ennek a preromantikus irodalmi kapcsolatnak már csak közvetett képviselői: Michael Denis, Charoline Pichler és a „bécsi Sappho“, Batsányiné Baumberg Gabriella. Klopstocknak és az utána következő bárdlírának hatása elsősorban az antik versformák intenzív használatában érvényesült, különösen Ráday Gedeon, Szilágyi Sámuel, az első magyar Klopstock-fordító munkásságában. A klasszikus triász, Baróti Szabó, Révai Miklós és a derék jezsuita papnövendék, Rajnis

József vezet át ennek a kulturális érintkezésnek a költészet benső lényegét is megértő felfogásához, amelynek csúcspontján Virág Benedek és Berzsenyi állanak. Kazinczy elragadtatása már nyelvújítási törekvéseiben is mintaképet talál, bár a szerző túlnagy szerepet tulajdonít Klopstock Kazinczy nyelvújítására tett hatásának. Kazinczy kongeniális ellenfele, Batsányi is lelkesedik a klopstocki költészetért, de mindenek fölött Kölcey kultusza a legmélyebb irodalmunkban, mert ő „elsősorban a lírikust látta Klopstockban s kultusza sokkal realisabb, mint Kazinczy szertelen rajongása“. A nemzeti epika kialakulásában is lehet klopstocki nyomokat találni, így főleg Csokonai, Aranyosrákosi Székely Sándor, sőt még Vörösmarty költészetében is. A hazai németnyelvű költészet is bátorhangú propagálója volt a nagy német költő eszméinek. Ennek a jelentős szellemi együttműködésnek az állomásait rajzolta meg Juhász Gergely nagy tárgy-szeretettel és hozzáértéssel.

Kozoca Sándor.

Lévay József: Visszatekintés. H. és é. n. (Miskolc, 1935.) 43 l. Sajtó alá rendezte *Balázs Győző*. Kiadja a miskolci ref. reálgimn. VIII. osztálya. — E füzet előszavából kitűnik, hogy sajtó alá rendezője annak idején megbízást kapott Lévay életrajzának megírására s adatgyűjtés közben, egyebek közt a költőnek 1899-ből származó, saját pályautjára vonatkozó kéziratok főljegyzéseit is sikerült megszereznie. A tervbevett Lévay-életrajz állítólag elkészült ugyan, de anyagi okok miatt nem jelenhetvén meg, a szerző az említett becses kéziratot átengedte közlésre a miskolci reálgimnázium irodalomkedvelő, ouzgó diákjainak. Ez a rövid története a Visszatekintés c. munka kiadásának. A kis mű megjelenése örvendetes, mert mint leghitelesebb forrás lehetővé teszi a költőt illető adatok könnyű ellenőrzését.

Egyebekben a rendkívül közvetlen előadású önéletrajz nem sokat változtat a *Zsigmond Ferenc* 1906-ból való Lévay-monografiája és *Folyóiratunk* 1918. évf.-ban megjelent kitűnő tanulmánya nyomán kialakult írói arcképen; mindössze a köztörténeti háttér részletei gazdagodnak s Lévay — indíték dolgában — eddig ábrándszerűnek vélt szerelmi költészete nyer realisabb alapot. A személyi vonatkozásban is meglepően őszinte vallomások kétségkívül növelik a posthumus mű érdekességét, melyet hangulatilag Balázs Győzőnek Lévay tiszteletére készült verse is fokoz.

B. Gy.

Boross István: Regényirodalmunk nőirói. Irodalomtörténeti tanulmány. Kiadja a Gyóni Géza Irodalmi Társaság. Budapest (1935). Nagy 8-r. 139 lap.

Nagy olvasottság és buzgó igyekezet nyilatkozik meg szerzőnk részéről ebben a munkában, de a siker nem áll arányban a szép célú igyekezettel. Nem csoda, hogy a feladat meghaladta a szerző erejét. A legutóbbi két emberöltő magyar regényirodalmáról történeti, azaz genetikus összefüggésű méltatást adni ma még igen nehéz, nem is tudunk idevonatkozólag komoly értékű kísérletől. A *nőiróink* ismertetésére szorítókozó feladat csupán része ugyan az előbbinek, de nem kevésbé nehéz, mert lehetetlen kiszakítani a regényirodalmunk egészével való szerves összetartozásból, viszont mindmáig nincs eléggé tisztázva, hogy irodalmi-művészeti szempontból lényegileg miféle különbségi alapot is jelent a szerzők nőneműsége. Boross István hozzá-hozzányúl az ilyen alapvető elvi kérdésekhez, de az eredmény az egész vonalon: *zavarosság*.

A bevezető és berekesztő két rövid fejezetet nem számítva, a könyv két

főrésze tagolódik: háborúelőtti és háborúutáni nőíróink ismertetésére, s ezt a felosztásmódot a 44–54. lapokon világirodalmi széttekintéssel igyekeznek igazolni, de ez a szemle rendkívül zavaros. A két főrész mindegyike alsóbb csoportokra oszlik, de heterogén szempontok szerint, úgyhogy mondanivalóját ez az eljárás is zavarosá teszi. Például vannak „konzervatív szellemű írónők“, illetőleg „a régi hagyományok őrzői“ és vannak „az úgynevezett modern írónők“, — de Tormay Cécile egyik csoportba sem tartozik, mert ő „a nemzedék-regény“ képviselője. Vagy például vannak „naturalisták“ és vannak „fiatalok!... Az egyes írónők jellemzése is zavaros. Hatvany Lili bárónő színdarabokat is írt, ezért ezekről többet hallunk, mint elbeszélő műveiről; Bródy Lili egyik regényéről megtudjuk, hogy lélektani megfigyelése felszínes, stílusa sokszor magyarul, a végén ellaposodik, befejezése siettetett, — s aztán következik „másik nagyszerű regénye“, melyben „nemcsak nő-, de férfialakjait is tűrhetően jellemzi“ (!) . . . Mikor forrásművekre hivatkozik szerzőnk, néha megjelöli a helyet és az időt, néha egyáltalán nem; az írónők egy részénél könyörtelenül kiírja a születési évszámot, másoknál ez hiányzik; némelyikkel kapcsolatban helyet ad a róluk keringő pletykászerű állításoknak is . . . A nyomdai szedésmód is megnehezíti a tájékozódást, mert az egyes írónők méltatását nem választja el egymástól sem üresen hagyott hely, sem nagyobb betűjű névjelzés.

Ismételjük, a szóbanforgó feladat sikeres megoldása a legkiválóbb tehetséget is kemény próbára tenné. Talán helyesebben cselekedett volna szerzőnk, ha néhány nevezetesebb regényírónőnkéről külön egyéni arcképet rajzolt volna. De az ilyen témában is egységesebb szemléletre és világosabb fejtegetésmódra kell törekednie, mintsem eddigi műveiben tette. Zs. F.

Halmi Bódog: Kóbor Tamás, az író és az ember. Budapest 1935. 128 l. A szerző kiadása.

Halmi Bódog méltán keltett figyelmet írói arcképeivel mindazok között, akik szeretik az eredeti észjárású, eleven szellemű, őszinte hangú bírálatokat. Molnár Ferencről, Móricz Zsigmondról, Herczeg Ferencről írt kötetei mellé most odacsatolta Kóbor Tamásról szóló könyvét is. Esztétikusi jellemvonásai ebben a tanulmányban még jellegzetesebbek, mint régebbi kötetjeiben. A megfigyelések önállósága lép meg legjobban bennünket. A szerző nem a sablonok embere, nem követi mások felfogását, nem is szorul rájuk. Örül, ha a maga bőséges anyagú észleléseit bele tudja foglalni zárt keretébe. Szabadon csapongó szelleme kerüli a rendszerességet, ezért igen közel hozza olvasóit témájának rapszódikus módon fölépített részeihez. Sok igazságra tapint rá, sok elfeledett mozzanatot kelt életre életírásában. Könyvének megvan az az érdeme is, hogy témáját tekintve úttörő munka. Eddig még senki sem foglalkozott behatóbban Kóbor Tamás munkásságával, ezután már könnyű lesz vele szemben megtalálni a helyes ítékezés szempontjait. A szerző szerencsésen oldotta meg nehéz problémáját. P. J.

Vajthó László: Két költői nemzedék arca. Bp., 1935. 80 l. (Hankies János: Kortársaink. 10. szám. Studium.)

Az Aranytól Adyig élt és Adytól napjainkig élő két költői nemzedék életkörülményei, műveltsége, művészi felfogása és világnézete közti különbségek feltüntetését tűzi ki célul e vázlatos kis tanulmány. Természetes, hogy már keretnél fogva is csak egy-két vonás rajzának adhat helyet (így például

az egyik nemzedéket anyagi jóléténél fogva derűsebbnek, a másikat „megpróbáltatása“ miatt szomorúbbnak látja; az egyikben nagyobb tudásszomjart fedez föl, mint a másikban stb.), fejtegetései közben azonban több érdekes adattal és megállapítással kelt figyelmet. Bizonyára nem könnyű feladat két nemzedéknek az említett szempontok szerinti megkülönböztetése, hiszen egyazon nemzedéken belül is igen eltérő az egyes költők életsorsa, kedélye, költői stílusa stb., s ha a szerző e vázlat alapján „tervezett könyvét“ meg fogja írni s még jobban behatol a részletekbe: szemébe tűnik majd, hogy csaknem minden folyóiratnál más és más a költők stílusa s a folyóiratokon belül is (Napkelet, Nyugat, Új Idők stb.) mily ellentétes költői egyéniségek mutatkoznak be „napjainkban“ is, ellentétes hit, életsors, születés, hajlam és tehetőség bélyegét árulva el ihletforrásaikon és stílusaikon. Mindez tény, de épp ez teszi érdekessé Vajthó László kísérletét, mely a távlatot be sem várva, máris szorgosan kutatja a sok eltérő vonásban az egyezőt, az egyesben az általánost. Nem egy észrevétele és ítélete találkozik ellenmondásunkkal, ezzel szemben azonban kellemesen hat a szerző megértő szelleme: a legellentétesebb egyéniségek és irányok költői megnyilatkozásai iránti fogékonysága s ezt mintegy nyomon követő tárgyilagosságra törekvése. Anyaggyűjtését igen érdekes s már részben elfelejtett adatokkal fűszerezi s ezzel kis művét nemcsak tanulságossá, hanem szórakoztatóvá is teszi.

K. J.

Zsoldos Jenő: Jób könyve a XVIII—XIX. századforduló magyar irodalmában. (Kny. a Hevesi-émlékkönyvből.) Bp., 1934. 16 l.

Kevés bibliai könyv ragadta meg annyira a romantika jegyében alakuló századfordulót, mint éppen Jóbé. Akik a figyelmet ráterelték, idegenek: *Lowth* (De sacra poesi Hebraeorum... Goettingae, 1770) és *Herder* (különösen Vom Geist der Ebräischen Poesie, Leipzig, 1787. c. műve), — de csakhamar szerephez jut nálunk is. Így Szerdahelyi György Aesthetica-jában, majd Rájnis Józsefnél (1781), azután Földi Jánosnál, Csokonainál, Verseghynél stb.

A dolgozat természetesen értékes figyelmeztetés, hogy milyen erők folytak be népköltészetünk megvilágításába és műköltészetünk kialakulásába.

Cluser Mihály.

Két Horatius-tanulmány. (Hegedüs Zoltán: *Horatius szőlőkincse és a magyar költészet.* Győr, 1935. 18 l. Kny. — Zsoldos Jenő: *Horatius születésének 2000. évfordulójára.* Bp., 1935. 8 l. Kny.)

Középiskolai értesítőink programmértekezései a „Horatius noster“ kétezereves emlékének áldoznak. Szempontjaik eredetisége miatt hívjuk e két tanulmányra föl a figyelmet. Míg Zsoldos a költő *szellemképét* rajzolja meg avatott tollal, addig Hegedüs annak *kifejezéseit* kutatja fel költészetünkben. Mindkét tanulmány értelmét adja az „élő“ Horatiusnak.

ry.

„Péntek esték“. Hat előadás. Sárospatak, 1935. 59 l. Főiskolai nyomda.

Ez a kis füzet azokat az irodalmi, művészeti, közéleti stb. tárgykörű tartalmas előadásokat közli, melyeket a sárospataki ref. főiskola Novák Károly és Mátyás Ernő vezetésével 1934 novemberétől 1935 áprilisáig a művelt közönség tájékoztatásául vitaestélyek módjára rendezett. A *Dosztojevszkij*ről Újszász Kálmántól, — *Stefan Georger*ől Képes Gézától, — a *Modern Krisztus-*

képekről Szabó Zoltántól, — *Sinclair Lewis*ről Molnár Benjámintól és *Kodály Zoltán*ról Szabó Ernőtől tartott fölolvasások mellett folyóiratunk olvasóit közelebről érdekelheti Harsányi Istvánnak *Az Ady-probléma*t ismertető fejtegetése.

Az irodalmi előzményekre vetett pillantás után a kérdés körüli vita okát a szerző Ady költői egyénisége, mondanivalói és kifejezőmódja feltűnő újszerűségében látja. A nemzeti klasszicizmus harmonikus költészetének híveit — úgymond — méltán döbentette meg az új költő egyéniségének nyugtalan-sága, ösztönihleteinek forradalmisága, valamint életszemléletének, Istenhez való viszonyának és fajkritikájának a művészi tárgyilagosságtól eltérő különös-sége. Kifejezőmódjának főujtása, a szimbolizmus meg éppen a homályosság vádját támasztotta ellene. E pontok szemléletes megvilágításának záradéka az a megállapítás, hogy „bizony nem derűs, könnyed olvasmány Ady költés-zete... Értékét a bennefoglalt életvalóság határozza meg.“ Arra a kérdésre, hogy pedagógiai szempontból értékes élet-e az Adyé, a szerző felelete: „hogy mint negatív mintaképnek még nevelőreje is van... Nem egészséges, de szín-pompás, öserdőbujaságú, egyéni költészet... Okulhatunk belőle, gyönyörköd-hetünk benne“.

A kiadvány tárgyilag megbízható, formailag vonzóan érdekes közlemé-nyei igazolják az Előszó írójának abbeli hitét, hogy a „Péntek esték“ folyta-tásra érdemes, életrevaló vállalkozása a buzgó kezdeményezőknek. K. G.

Irodalomtörténeti tárgyú értekezések az 1934/35. évi közép-iskolai Értesítőkhben. *Boros István: Horatius és Petőfi.* (Párhuzam és ellentét. A mezőtúri ref. gimn. Értesítője, 5—24. l.) Plutarchos párhuzamos életrajzainak példájára párhuzamba állítja az idén világszerte ünnepelt Hora-tiust Petőfivel. Egymás mellett tárgyalja a két költő származását, nevelé-dését, tanulmányait, líráját, de természetesen a kettő között kevés az egyező vagy rokon vonás, így a párhuzamból csak az a közönséges tanulság, hogy más tehetség, ízlés és kor más költészetet is termel. Nem is egészen szerencsés dolog Vörösmarty szerényebb támogatását Maecenasával párhuzamba vonni, vagy Horatius dicstelen futását Petőfi hősi halálával. Ama menekülés nélkül nem volna Horatius s az emberiség szegényebb volna egy nagy szellemmel. Sokkal tanulságosabb lett volna Horatius szellemi hatását nyomozni Petőfi jellemében és költészetében. Minden magyarázó megjegyzi, hogy Petőfi: „Ha férfi vagy, légy férfi...“ című költeménye Horatius hatása alatt készült. Petőfi jellemerejében, életszeretében is megállapíthatni Horatius-hatást. — *Mály Ferenc: Horatius magyar hatásaihoz.* (A szegedi áll. reálgimn. Érte-sítője, 6—7. l.) Annak a (különben közismert) ténynek megállapítása, hogy Zrínyi Szigeti veszedelmének utóhangja (Peroratio) nem közvetlen Horatius III., 30. ódája, hanem Ovidius Metamorphosisának epilógusa után készült. Hozzátehető volna, hogy Ovidius szemmeláthatólag Horatiust követi s így az utóhang közvetve mégis Horatius-hatás. — *Galgóczy János: Méliusz Péter.* (A csurgói ref. reálgimn. Értesítője, 17—18. l.) Inkább egyházas jellegű rövid megemlékezés Méliusz Juhász Péterről azon alkalomból, hogy mint Somogy megye szülöttének álló szobrát a somogymegyei csurgói ref. reálgimnázium épületében 1934 szeptember 8-án felállították. (A szobor Füredy Richárd szob-rásművész alkotásának gipszmásolata, melynek bronz eredetije Debrecenben

van.) — *Bán Aladár: Emlékezés Anyos Pálra.* (Felolvasás a Veszprémi Piarista Diákszövetség Anyos-ünnepélyén. A veszprémi kegyesrendi gimn. Értesítője, 7—17. l.) Kegeyeletes megemlékezés Anyos Pálról halálának 150 éves fordulóján. Amint az idő halad, Anyos költői egyénisége annál tisztábban bontakozik ki. Az előző költők közül csak Balassival hasonlítható össze, ki szintén való érzéseit zengte. A szerzetesi életpályát hivatásérzetből választotta, melyhez hozzájárult az a meggyőződése is, hogy e pályán tudja legjobban művelni a költészetet. Verseiből maga az élet szól hozzánk, a korhoz képest csiszolt versekben és fejlett nyelvhasználattal. Egyénisége nagyon rokonszenves. Mély családi érzés jellemzi, szereti a barátságot, ragaszkodik a kies Bakonyhoz, hol született s mindenekfölött tüzes magyar. A verselésben Gyöngyösít követi, szereti az alliterációt. Befejezésül öt versét közli, melyek más és más irányban szemléltetik tehetségét. — *Hein Tádé: Harsányi Kálmán.* (A soproni benedekrendi gimn. Értesítője, 3—27. l.) Beható és elismerő összefoglalása Harsányi Kálmán sokoldalú írói munkásságának. Rendre jellemzi mint kritikust, újságíró, regény-, dráma- és meseíró s lírikust. Harsányi mint kritikus az élő szép rajongója. Követelése, hogy a művész mentül teljesebben s mennél függetlenebbül minden idegen hatástól a maga lelkét fejezze ki. Mint újságíró, rendkívül fogékony az életbevágó kérdések iránt. Nagyon szereti magyar fáját s a nemzet gerincét képező középosztályt s működése eleven tiltakozás a nemzetköziség ellen. Regénye, a *Kristálynézők*, nem egészen sikerült, mert alakjai nem a maguk életét élik, hanem az író eszméit, célzatát hordozzák. Annál sikerültebb tragédiája, *Ellák*, mely szimbolikusan a magyar faj drámája. Lírájában sok a reflexió. Összefoglalva: „Harsányinál a próza és költészet tökéletesen kiegészíti egymást. Az előbbi alkotó nagy célkitűzéseit körvonalazza meg nem alkvó elvekkel, az utóbbi pedig művészi megoldása élete nagy eszményeinek.“

N. S.

Beszámoló a szegedi M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem 1932—3. évi működéséről. Szeged, 1935. 264 l.

A nagyrészt hivatalos adatokat tartalmazó kiadvány közleményei közül magyar irodalomtörténeti szempontból figyelemre méltók: Imre Sándor, Bartók György, Banner János és Schmidt Henrik meglehangú búcsúztató megemlékezései néhai *Dézi Lajos*ról (1868—1932), továbbá Imre Sándor és Schmidt Henrik előterjesztései *Móra Ferenc* díszdokterrá avatásakor és az akkor ünnepelt, azóta elhunyt jeles írónak köszönete az oklevél átvételekor. Az érdekes önjellemző válasz szerint a szegedi múzeum nagyhírű igazgatója „félbenmaradt egzisztenciá“-nak mondotta magát, de egyúttal magyarázatát is adta pályatörésének. E szerint az ő „bűné“ tudásszomja volt, „amellyel nem tudott egy kútnál megállapodni, hanem mindig másik után rohant“.

X.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület XIII. vándorgyűlésének Emlékkönyve. Szerk. György Lajos. Cluj-Kolozsvár, 1935. 145. l.

A gróf Mikó Inrétől 1859-ben alapított s most a 81 éves gróf Wass Béla elnöklete alatt működő Erdélyi Múzeum-Egyesület vándorgyűléseinek kettős célja van. Az egyik: Erdély történelmi nevezetességű helyeinek megismerése és jelentőségüknek a helyszínen való ismertetése; a másik: a tudomány fontosabb eredményeinek érdekkeltő módon való népszerűsítése. Ily megfontolás alapján

és az arra illetékes tényezők meghívására jött össze báró Jósika János alelnök vezetése alatt 1934 augusztus 26., 27., 28. napján, Brassóban az E. M. E. XIII., az uralomváltozás óta ötödik vándorgyűlése. Az összejövetel iránti érdeklődést ezúttal fokozta az a körülmény, hogy egyidejűleg tartotta az Egyesület orvos-tudományi szakosztálya harmadik orvoskongresszusát.

A címben írt, értékes tartalmú Emlékkönyv a jelzett alkalomból elhangzott s az Egyesület (bölcészeti, nyelv- és történettudományi, természet-, orvos-, jog- és társadalomtudományi) szakosztályai szerint csoportosított előadásait foglalja magában. Közülök tárgyuknál fogva irodalomtörténetileg is figyelemre méltók br. Jósika Jánosnak *Honterus szobra megkoszorúzásakor* mondott szép beszéde, — Maksay Albertnek *Kőrösi Csoma Sándor tibettudományi munkásságáról* szóló értékes tanulmánya, — Márkos Albertnek *A nyelvtisztaságra való nevelés* fontosságát hangoztató becses fejtegetése, valamint Koleszár Lászlónak és Tusa Gábornak gr. Mikó Imre szellemét méltóképpen ünneplő megemlékezése

V. M.

Soproni Katolikus Almanach. (V. évf. Szerk. Gábor Géza. Sopron. 1935. 135 l. Székely-nyomda.)

A soproni katolikus polgárság hivatástudatának, de egyben a nemzeti műveltség hódítóerejének is szép bizonyága ez az évkönyv. Tartalmas közleményein kívül egész szellemével azt példázza, hogy néha egy nem nagyszámú közösség hithűségéből eredő célkitűzése országos viszonylatban sem kicsinylendő szolgálatot jelenthet. A soproni kath. kört 1865-ben egy németországi, donzdorfi származású karkáplán, *Hummel Vilmos* alapította, aki a rottenburgi egyházmegvéből Simor János egykori győri püspök meghívására jött Magyarországra s itt mindössze 1866-ig tartózkodott. A körben a társalgás és az előadások nyelve elcinte kizárólag német volt. „Az előadásokban 1897 óta kezd föl-tűnni a magyar nyelv szerény szavalatok alakjában, de a jegyzőkönyveket (az 1893. évet nem számítva) csak 1900-tól írják magyar nyelven... 1904-től már uralkodó nyelv lesz a magyar, s ettől kezdve a legkritikább esetek közé tartozik a német nyelv használata.“ Ily előzmények után elképzelhető, mily lankadatlan buzgósággal kellett fáradoznia az érdemes vezetőségnek, míg 1930-ban azt is keresztül tudta vinni, hogy céljaik érdekében Évkönyvet adhassanak ki s a Gábor Gézától kezdeményezett Szabadegyetem is megkezdhette működését. Az így csoportosult munkaközösség szellemi termésének az Almanachban közölt szemelvényei (versek, elbeszélések, értekezések) között szaktudományukat érdeklők: Gábor Gézának *Aranytól Adyig* c., jó forrásokon alapuló derék tanulmánya, továbbá Halász Gyulának *Finta Sándorról*, Hain Tádénak *Gáspár Jenőről*, Magasi Artúrnek *Harsányi Lajosról* és Solt Andornak *Móra Ferencről* írt, az alkalmisághoz igazodó, de a kritikai szempontokat sem mellőző tömör irodalmi arcképei.

A kötet tartalma igazolja a történeti visszaillesztés szerzőjének szavait, valóban „a Kör multja és jelene összeforrott a Civitas Fidelissima életével és tagjainak törekvése, áldozatossága, magyarsága kultúrköldetését teljesít e magyar végvárban“.

A. B.